
રડવા કુટવાની હાનીકારક
ચાલ વિષે નિબંધ.

રહવા કુટવાની હાનિકારક ચાલ વિષે નિબંધ. ૩૦૮૭

અર્થાત્ જૈન મતના પ્રમાણો સહિત અતિશય
શોક રૂદન અને કુદન કરવાનો નિષેધકારક નિબંધ

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

ગાંધી વીરચંદ્ર રાઘવજી બી. એ.

ધી જૈન એસોશીએશન ઓફ ઇન્ડિયાના મંત્રી, મુંબઈ.

દોહરો

શોક રૂદન કુદન તજો, શાંતભાવ દિલધારિ,
ધર્મ કૃત્ય સ્નેહે સજો, આ પરબવ હિતકારિ.

શ્લોક

ઓમિતિ પંડિતાઃતુર્યુરશ્રુપાતં ચ મધ્યમાઃ।

અધમાશ્ચ શિરોઘાતં શોકે ધર્મે વિવેકિનઃ॥

વર્ધમાન સંવત ૨૪૧૨.

વિક્રમ સંવત ૧૯૪૨.

કીંમત ૦-૨-૦

મુંબઈ

‘ગુજરાત પ્રોટીંગ પ્રેસ’માં કાળીદાસ સાંકળચંદે છાપ્યું.

અર્પણપત્રિકા.

નેક નામદાર ગુણુજ શેઠ તલકચંદ માણેકચંદ
જસ્ટીસ-આફ ધી પીસ.

આપ જૈનભાઈઓની સુધરેલી સ્થિતિ જોવાને ધણી આતુર છો,
યુવાન જૈનશ્રંથકારોના ગુણની ગણના કરી યોગ્ય આશ્રય
આપવાને અહર્નિશ અગ્રેસર છો, જૈનભાઈઓની સંસારિક
તથા ધાર્મિક સ્થિતિ સુધારવાને ધણી કાળજી રાખો છો,
આપણી કેટલીએક ખરાબ ડુઢિઓનો નાશ કરવાને
તથા જૈનશાસનની ઉન્નતિ કરવાને તન મન અને
ધન વડે યોગ્ય મદદ આપો છો, અને સેવક
ઉપર પિતા તુલ્ય પૂર્ણ પ્રીતિ અને માયાળુ
મમતા રાખી આગળ વધેલો જોવા આતુર
છો ઇત્યાદિ ઇત્યાદિ કારણોને લીધે
ભક્તિપૂર્વક આ લઘુ પુસ્તક
સાથે આપનું મુખારક
નામ જોડી રાખીને

મગરૂર

થઉ

હું.

હી. સેવક

વીરચંદ.

પ્રસ્તાવના.

વિવેકી જૈન બંધુઓ! કૃપાળુ બ્રિટિશ રાજ્યના ઇનસા-
ફી અમલ તળે આ આર્યવૃત્તમાં આપણા લોકોએ વિદ્યાદે-
વીનું ચરણ સેવન કરવા માંડ્યું છે. વિદ્યા વડે સત્યાસત્ય,
હૈયોપાદેય અને સારાસારની સમજણ પડે છે. વિદ્યાના અભા-
વે હાલમાં આપણી સ્થિતિ આગળ કરતાં ઘણી નબળી દેખા-
ય છે. જેવા વિદ્વાનો, આચાર્યો અને સાધુઓ આપણામાં પુ-
ર્વકાળે હતા તેવા આજે નથી. આથી એમ થયું કે દિવસે દિ-
વસે લોકોની સમજશક્તિ ઘટવા લાગી અને તેને લીધે અ-
નેક પ્રકારની ખરાબ રૂઢીઓ આપણામાં પેઢી. જે રીતીઓ
વિષે શાસ્ત્રમાં સ્પષ્ટ મના છે, તેવી રીતીઓને દાખલ કરી
વિરુદ્ધચરણ કરવા માંડ્યું. વિદ્યાના અભાવે એમ બનતુંજ
આવ્યું છે, અને એ પ્રમાણે આપણામાં બને એમાં શું આ
શ્ચર્ય ? કારણ વિદ્યા એ મનુષ્યને સારાસારના વિવેક શીખવે
છે, પણ અવિદ્યા એતો અવળે રસ્તેજ ચડાવે છે. આથી ભા-
રા જૈનભાઈઓ ભુલા પડી અવળે રસ્તે ચડ્યા અને અન્ય
ધર્મીઓને કરતા જેઠ દેખાદેખીથી તેવાં કાર્યો થાતે પણ કર
વાં માંડ્યાં. એક વખત એવો પણ હતો કે આપણું વર્તન
નીહાળી અન્યધર્મીઓ તેનું અનુકરણ કરતા. અને આજે
એક વખત એવો પણ આવ્યો છે કે અન્યધર્મીઓનું વર્તન
નીહાળી આપણે તેનું અનુકરણ કરીએ છીએ. કેટલા બધા
અકુસોસ ! કેટલી બધી દીલગીરી ! ! લોકોની આટલી બધી જ-
રસમજણ થઈ એનું કારણ શું ? બીજાને પગલે આપણે ચાલ

વા લાગ્યા એનું પ્રયોજન શું ? એજ, એજ, માત્ર વિધાનો અભાવ એજ.

સુશીલ બંધુઓ ! પણ હવે તે સમયને નાસવાનો વખત આંચો છે, અવિધાએ પલાયન કરી જવા તક સાધી છે અને વેહેમાદિ અધિકાર નાશ પામવાની તૈયારીમાં છે. પ્રથમની વિધા, શક્તિ અને કીર્તિ મેળવવાનો સમય લગભગ નજદીક આંચો છે. માટે, સુજ્ઞ બંધુઓ ! આવા સુસમયનો લાભ લેવા એકસંપથી ઉઠો. એક તરફ પ્રતાપી બ્રિટિશ સરકારના મુરાબ્બદી વિધારૂપ સૂર્યનો ઉદય થયો છે, બીજી તરફથી મુબબ્બતની ધી જૈન એસોશીએશન ઓફ ઇન્ડિયા (ભારતવર્ષીય જૈન સમાજ) સાંસારિક, ધાર્મિક અને રાજકીય મુદ્દાઓ માટે મથન કરે છે અને ત્રીજી તરફથી ન્યાયામ્બોનિધિ મહામુનિ રાજ શ્રીમદ્ આત્મારામજી મહારાજ દેશ પ્રદેશ શિષ્યો સહિત વિહાર કરી ધર્મસદ્બોધ આપે છે. હવે કોણ કહેશે કે પ્રથમની સ્થિતિ સંપાદન કરવાનો સમય નજદીક નથી આંચો ? કોઈ જ નહીં. માટે સર્વે ભાઈઓ આવી સરસ તકનો લાભ લેવા તત્પર થાઓ એજ માત્રી નમ્ર વિજ્ઞાપના છે.

મુબબ્બતની ધી જૈન એસોશીએશન ઓફ ઇન્ડિયા ધાર્મિક, સાંસારિક અને રાજકીય વિષયો ઉપર ઘણું સાફ લક્ષ આપે છે. દર માસે જાહેર સભા એકઠી કરી સર્વોપયોગી વિષયો ઉપર યુવાન શ્રાવક વીર પાસે ભાષણો કરાવે છે. લોકોને આથી ઘણી વાર અસર પણ થાય છે. એસોશીએશનનો આ દેશ પ્રશંસનીય છે. અને તેથી સર્વે વાંચનાર ભાઈઓ ખુદલા દીલથી એમજ ઇચ્છે છે કે એસોશીએશનના મનોરથ પ્રાપ્તિ થાઓ. થોડા વખત

ઉપર 'રડવા કુટવાની હાનિકારક ચાલ'ના નિષેધ વિષે વડોદરા નિવાસી ઝવેરી માણેકલાલ ઘેલાભાઈએ એક સરસ ભાષણ આપ્યું હતું. એ ભાષણથી લોકોને તેજ સમયે ખાતરી થઈ હતી કે એ દુષ્ટ ચાલનું જડમુળથી અવશ્ય નિકંદન થવું જોઈએ. પરંતુ આપણા જૈનભાઈઓમાં એ જ્ઞાન સ્મરણ વૈરાગ્ય સમાન છે. કારણકે આપણામાં ભાષણ સાંભળી રહ્યા પછી લેર જઈને અગર બીજા ઠેકાણે એ વિષય ઉપર મનન ચા વિવેચન કરવાની રીતી નથી. અને તેથી સાંભળતી વખતે જે અસર થાય છે તે છેવટ સુધી કાયમ રહી શકતી નથી. જ્યારે આમ છે ત્યારે એનો ઉપાય શું ? આવી ધર્મવિરુદ્ધ દુષ્ટ ચાલનું નિકંદન કરવું એ તો અવશ્યનું જ છે. વધારે વિચાર કરતાં મને એમ માલમ પડ્યું કે આ વિષય ઉપર શાસ્ત્રના પ્રમાણ સહિત એક નિબંધ રચાય અને તે છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે તો ઉત્તમ. આ વિચારને અમલમાં આણવાને મેં પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ એસોશીએશનના કામના દબાણથી અને મારા ચાલતા અભ્યાસના વખતમાંથી કુરસદ નહીં મળવાને લીધે માની મુઠા પર ચાલી નહીં. પણ ત્યારે શું આવા એક સરસ વિચારને તદ્દન ઉડાવી દેવો એ યોગ્ય છે ? કહી નહીં. ત્યારે હવે શું કરવું ? એવા પ્રશ્ન ઉપરથી સમાધાન ઉપર આવતાં અંતે એવો નિશ્ચય થયો કે એ નિબંધ રચાવવા એક ઇનામ કાઢવું. અને તેમાંથી જેનો સરસ નિબંધ લખાય તેને એ ઇનામ આપવું. અને તેથી ભાવનગરનો શ્રીજૈનધર્મ હિતેચ્છુ સમા તરફથી નિકળતાં 'શ્રી જૈન હિતેચ્છુ' નામના માસિક ચોપોનીઆમાં એ વિષય ઉપર સરસ નિબંધ લખનારને રૂપ-૦-૦ નું ઇનામ આપવાનું જાહેર કરાયું. લખા

છ આવેલા નિબંધમાંથી કચ્છ-કોડા નિવાસી ભાઈ રવજી દેવરાજનો લખેલો નિબંધ પસંદ કરવામાં આવ્યો. અને તેને મારા તરફથી જાહેર કરેલું રૂપ-૦-૦ નું ઈનામ આપવામાં આવ્યું છે. નિબંધમાં બીજી ધારી અગત્યની બાબતોના સમાવેશ કરવાની મને જરૂર જણાયાથી મેં તે પ્રમાણે કીધેલું છે. એ પ્રમાણે કયા પછી એ નિબંધ આ પુસ્તકરૂપે આપના હાથમાં મૂકું છું. તે આપ અથથી ઇતિમુધી વાંચી, વંચાવી તેમથી કિંચિત્ માત્ર પણ સાર ગ્રહણ કરવા હિત્સુક થશો તો મારો કરેલો શ્રમ હું કૃણીભૂત થએલો માનીશ.

જૈન ભાઈઓમાં સસ્તું વાંચન શેલાવવાને પ્રયત્ન આઘાપિ પર્યંત થયો નથી તેથી એવા પ્રયત્નને કાંઈક ઉત્તેજન મળે એવી મારી ઇચ્છા હોવાને લીધે આ નિબંધ મેં એજ ધારણ ઉપર બહાર પાડ્યો છે. એટલેકે નિબંધના કદ તરફ નજર ન રાખતાં તેની કીમત માત્ર બેજ આના રાખવામાં આવી છે. આથી રંક અને શ્રીમન્ત તેને એકસરખી રીતે ખરીદ કરી શકશે અને તેથી આશા છે કે આનો બહોળો શેલાવો થશે. આવી એક નહીં પણ અનેક કુળ ચાલે દુર કરવા રૂપ સાંસારિક મુદારા સંબંધી, ધાર્મિક મુદારા સંબંધી અને રાજનીય મુદારા સંબંધી સસ્તી કીમતે નિબંધો બહાર પાડી લોકોના નજર સામે ધરવાની જરૂર છે. હું આશા રાખું છું કે મારા રવંચર્મી ભાઈઓ મારી આ હિસ્ટમાં ભાગ લઈ મને સાહાય્ય થશે. તથાસ્તુ !

વીરચંદ રાઘવજી.

રડવા કુટવાની હાનિકારક ચાલ વિષે નિબંધ.

મંગળા ચરણ.

નમઃ શ્રીવીતરાગાય વીતદેવસ્ય ચાર્હતે ।

શોકસંતાપસંતપ્ત નસંપ્રાણનેંદવ ॥

તોટક વૃત્ત.

જય આદિ જિનેશ્વર શોક હરા, જય શાંતિ જિનેશ્વર શાંતિ કરા;
જય નેમિ જિનેન્દ્ર કૃપાંબુનિધિ, જય પાર્શ્વ જિનેન્દ્ર વિખ્યાત અતિ. ૧
જય વીર પ્રભુ ત્રિશલા સુતજી, જસ નામ યકી જય થાય હજી;
મુરઝાતમ મંગલ કારિ સ્મરો, સહુ શોક નિવારિ અશોક ધરો. ૨
• વશી જંબુ મુનીશ્વર શીલ શુચિ, ગુણ ગાન કરો તસ ધારિ ડચિ;
કશી મંગલ એ વિધિથી નિરતું, મૃતરોદનરોધન યોધ રચું. ૩

વિવેકઃ સર્વસૌખ્યાનાં મૂલં જ્ઞાતું નિરૂપિતઃ ।

તતો વિદેકમાર્ગેણ વર્તનીયં વિચક્ષણૈઃ ॥

સર્વ શાસ્ત્રોમાં વિવેક એજ સમસ્ત સુખોતું મળ કહેલછે; માટે વિ
ચક્ષણ પુરૂષોએ વિવેક માર્ગથીજ પ્રવર્તવું (જથી સર્વ સુખો પ્રાપ્ત થાય.)

અવિદેહસુત્પન્ના યા યાઃ સંતીહ ન્દયઃ ।

હાસ્યાસ્પદં પરેષાં તાઃ પરિહાર્યા વિદેકિભિઃ ॥

અવિવેક એટલે અસાન, તેનાથી થયેલી જે જે ખરાબ ચાલો આપણામાં પર્તે છે અને જે ચાલોથી પરધર્મીઓ (ઈંગ્રેજો વિગેરે) આપણી હાંસી કરે છે તેવી ખરાબ ચાલોનો વિવેકી જનોએ દુર થીજ ત્યાગ કરવો.

શબ્દ વ્યાખ્યા.

શોક રૂદન અને કુદન એ ત્રણે આર્તધ્યાનવાળા જનોની પ્રવૃત્તિઓ છે. શોક એ માનસિક પ્રવૃત્તિ છે એટલે કે ચિંતા કરવી તેનું નામ શોક. વળી શોકનો અર્થ પાણુ કહે છે. અર્થાત્ હરેક પ્રિય વસ્તુના વિયોગે અને અપ્રિય વસ્તુના સંયોગે દિલમાં જે સતાંપ કરવો તેનું નામ શોક.

રૂદન (રડવું) એ શોક પતાવનારી બાહ્યની વાચિક પ્રવૃત્તિ છે. એટલેકે ચિત્તની અંદર થયેલા શોકને વાગ્ધારા પતાવવાની જે પ્રવૃત્તિ તે રૂદન અથવા આકંઠ કહેવાય છે.

કુદન (કુટવું) એ શોકની અત્યંત અધિકતા પતાવવા માટે પોતાના શરીર ઉપર કરાતી કાચિક પ્રવૃત્તિ છે. એટલેકે મનમાં રહેલા શોકને વચનથી બાહ્યે કરી તે શોકની અધિકતા પતાવવા માટે મસ્તક છાતી પેટ વિગેરે કુટવા તેનું નામ કુદન.

એ રીતે ત્રણે શબ્દોની વ્યાખ્યા કરી હવે તેઓનું સ્વરૂપ કહેવામાં આવે છે.

સ્વરૂપાવ્યાન.

શોક, રૂદન (રડવું) અને કુદન (કુટવું) કોઈ વખત અંતઃકરણના ભાષથી કરાય છે અને કોઈ વખત માત્ર બીજા લોકોના મન

ને રંજન કરવા અથવા પોતાના અતિસ્નેહિપણાનું ડોળ ખતાવવા પ્રકૃત રૂઢિ તરીકે કરાય છે. જેમકે પુત્રના મરણથી માખાપ અને ભરતારના મરણથી તેની સ્ત્રી આદિ અતિસ્નેહિઓ ધાણું કરીને અંતઃક્રણથી શોક, રૂદન આદિ કરે છે. પરંતુ થોડો સ્નેહ ધરાવનારા અથવા અંદરથી અભાવ રાખનારા સગાવહાલા તથા સાધારણ મિત્ર મંડળ ધાણું કરીને જે શોક રૂદન આદિ કરે છે તે માત્ર બીજાને ખુશી કરવા યાતો અતિસ્નેહિપણાનું ડોળ ખતાવવા માટેનું પ્રકૃત રૂઢિ તરીકે કરવામાં આવે છે.

‘શોક કરવો, રડવું અને કુટવું’ એના શબ્દાર્થ અને સ્વરૂપ જાણ્યા પછી એ પ્રવૃત્તિઓથી શું શું માદાં પ્રળ ઉત્પન્ન થાય તેનો હવે વિચાર કરીએ.

દોષવિવેચન.

આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, શુક્લધ્યાન અને ધર્મધ્યાન એ ચાર ધ્યાન માહેલા આર્તધ્યાનમાંજ શોક રૂદન વિગેરેની પ્રવૃત્તિઓ રહેલી છે. એમ શ્રી ચતુર્દશ પૂર્વધર ભગવાન શ્રીભદ્રપાદ સ્વામિજીએ આ વશ્યકનિર્ધુક્તિના ધ્યાનશાતકમાં કહેલું છે—

તરસય કંદળ સોયળ પરિદેવળ તાળાઈલિંગાઈ,
ઈઠ્ઠાણિઠ્ઠવિઓગાવિઓગ વેઅળનિમિત્તાઈ ૧૫.

અર્થ—તે ધ્યાનના આકંદન, શોક, રૂદન અને કુટન એ લિંગો છે; અને તે લિંગો ઈષ્ટ વસ્તુના વિયોગ, અનિષ્ટ વસ્તુના સંયોગ અને વેદના એ ત્રણ હેતુઓથી થાય છે.

અને આર્તધ્યાન એ તિર્થગગતિના મુળ હેતુ છે. કહ્યું છે કે

અદભ્યાનં સંસારવદ્ધનં તિરિયગદ્મૂલં ૧૦

એટલેકે આત્મધ્યાનથી જીવને કાંઈ પણ લાભ નહીં મળતાં ફોગટ કર્મખંધન થાય છે અને તેથી જીવાંતરે તિરિયગાદિ ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. માટેજ એ આત્મધ્યાનનો ત્યાગ કરવાનીજ તળવીજમાં સંતપુરૂષોએ પ્રવર્તવું એમ શાસ્ત્રકાર કહેછે.

અવ્યયમ્ પદ્મમૂલં વજ્રેયન્વં પયત્તેનં ૧૮

એટલેકે આત્મધ્યાન સર્વપ્રમાદનું મૂળછે તેથી પ્રયત્નથી તેને ત્યાગન કરવો.

ધણી હાંડો વિચાર કરી જોતાં માલમ પડે છે કે ગઈ વસ્તુનો શોક કરવો એતો મૂર્ખતાનું લક્ષણ છે. એકવાર જોજરાજને કાળીદાસ કવિએ કહ્યું હતું કે

ગતં ન યોચામિ કૃતં ન મન્યે,

સ્વાદન્ ગચ્છામિ રસન્ન જલ્પે ।

દ્વામ્યાં ત્રીયા ન ભવામિ રાજન્,

કિં કરણં ભોજ મનામિ મૂર્ચ્વઃ ॥

અર્થ—હું ગઈ વસ્તુનો શોક કરતો નથી, કરેલી વાતનો વિચાર કરતો નથી, ખાતા ખાતા ચાલતો નથી, હસતા હસતા બોલતો નથી, બે જણ એકાંતમાં વાત કરતા હોય ત્યાં ત્રીજો થતો નથી તો હું જોજરાજ તમે મને મૂર્ખ કહી શા માટે બોલાવ્યો?

તેજ પ્રમાણે માણસના મુઠા પછી અતિશય રડવું કુટવું એ પણુ મૂર્ખતાજ છે. આપણા રડવા કુટવાથી મરી ગયેલો પાછો આવતો નથી. માણી માત્ર પોતાના આયુઃક્ષયે મરણ પામે છે તેમ આપણે પણ આપણા આયુઃક્ષયે મરણ પામીશું ! એવા દૈવાધાન કાર્યમાં અતિશય શોક રૂદન આદિ કરવા એ શું ? વળી મુઠા પાછળ અતિશય રડવું કુટવું એ ધીરજની ખામી ખતાવા આપે છે. અને ધીરજ વિનાના માણસોથી કંઈ પણ મોટા કામો પાર પડતા નથી એવો સર્વ કંઈ જાણેજ છે.

અતિશય રડવા કુટવાના રીવાજથી શું શું ગેરશયદા છે, તે તું વર્ણન કરવા પહેલાં માણસના મરણ પહેલાં તેના સગા સંજાં ધીઓ અને મિત્રોની શી ડરજ છે તે જાણવાની આવશ્યકતા છે.

૧ અંતકાલ સમયે સગા સ્નેહિતોનો ધર્મ.

અકસ્માત મરણની પાસે માણસમાત્ર નિરૂપાય છે. (અને તે ધીજ શાસ્ત્રકારો કહે છે કે હાલતા આલતા અને દરેક કામ કરતા માણસે પોતાનું ચિત્ત ધણુંજ નિર્મળ રાખવું) તેથી જ્યારે કંઈ માણસ થોડા વખત સુધી પણ માંદગી ભોગવી મરણ પામે છે તેના પ્રત્યે તેના સગાવહાલાઓનો ધર્મ એ છે કે બેવી આપણ હપ ચારથી ખને તેટલી ચાકરી કરવી. તેનું મન દુષ્ટ ધ્યાનમાં પે સવા દેવું નહીં, ધર્મકથાઓ વિગરે આશુ રાખી તેનું મન નિર્મળ રાખવું. આડી અવળી વાતો કરવી નહીં. કેટલાએક મૂર્ખો તેના દુઃખનો કંઈ પણ ઉપાય નહીં લેતા ઉલટા રડવા કુટવા મંડી જાય છે, ખીલકુલ ધીરજ રાખતા નથી. આથી કરી મરનારનું ચિત્ત તદન ડોળાઈ જાય છે, તેની મનોવૃત્તિ સાંસારિક ભાવમાં ખંધાતી જાય છે, તેના દુઃખમાં વધારો થતો જાય છે. કેટલાએક તો મરના

રના મરણ પહેલાં તેને નહવરાવે છે. આથી પેલાનો જીવ ધણી ગ
ભરાય છે. નહવરાવે છે એટલું જ નહીં પરંતુ મરનાર માણસના પ્રા
ણ કંઠમાં જ એવે વખતે એક ભીંજવેલી જગામાં સુવરાવે છે.
અને તેથી તેના પ્રાણ લેનાર સૌથી પહેલાં તેના સગાઓ જ થઈ પ
ડે છે. અરેખર આ તેના સગા નહીં પણ શત્રુ જ સમજવા. જો
તે માણસના શરીરમાં જરા પણ શક્તિ હોય તો તરત જ
તેના સગાઓને આવા ઘાતકી કામને માટે લાકડી લઈને મારવા ઉ
ઠત. એવા સગાઓ તેના મિત્ર નથી પણ કદા દુશ્મન જ છે. અર
સ્નેહીઓનો ધર્મ એથી જુદો જ છે. તેઓ તો પહેલેથી છેવટ સુધી તે
ની સદ્ગતિ થાય એવા જ ઉપાયો લે છે. આશય ઉપચાર વિગેરેથી
તેની સારી સેવા ખજાવે છે, રડવા કુટવાનો શબ્દ પણ તેના કાન
માં જવા દેતા નથી. જ્યાં સુધી તેના કંઠમાં પ્રાણ છે ત્યાં સુધી
તેની શૈયા બદલાવતા નથી. રાગરાગડા તાણી તેનું મન ડોળી ના
ખતા નથી. ઉલટા ધર્મવાણીથી તેના ચિત્તને નિર્મળ કરે છે.
એવા જ હોય તેજ તેના સગાઓ, તેજ તેના વહાલાઓ અ
ને તેજ તેના અર મિત્રો, બાકી બીજા તો ડોળધાણ માત્ર નામના જ
સગાઓ.

મરણ પછી શ્મશાને જતી વચ્ચેનો દરગાહ.

હાલના વખતમાં મુવેલા માણસને શ્મશાને લઈ જતી વખ
તેના દેખાવ મુધરેલી પ્રજાને ધણી જ હાસિપાત્ર થઈ પડે છે. ધર
માંથી મુડદાને બહાર કાઢ્યું કે તરત જ સ્ત્રીઓ ધખડ ધખડ કુટતી
અને લાંબા અવાજે રડતી શરીરનું કાંઈ પણ ભાન નહીં રાખતાં
સસરા ભર્તારની લાજને પરદેશ મુકી તેની પાછળ થોડે દૂર જાય
છે. પુરૂષો પણ રડવામાં કાંઈ બાકી રાખતા નથી. પોકે પોકે મુકી

એટલા તો મોટા અવાજથી તેઓ રડે છે કે સારા વિચારના સદ્ગુણ સ્થિતો તેમનું તે રડવું જોઈ હશે છે. કોઈતો કેડે હાથ દઈ એવાતો મોટા ધાંટા કાઢે છે કે તે વખતે તેની આકૃતિ ઘણી ખીહામણી થઈ જાય છે. મોટા મોટા ધાંટા કાઢી (અને તે વળી) જાહેર રસ્તામાં રડવું એથી મરનારના માનનો ભંગ થાય છે. જાંડો વિચાર કરીને તો માલમ પડે છે કે મરનારની પાછળ જતા લોકોને! સમુદાય એ એક શોકરાજનો વરઘોડોજ છે. વરઘોડામાં માણસોએ રીતસર ચાલવું જોઈએ, ગંભીરતા ખતાવવી જોઈએ, તેને ખદલે ઉલટા ખીજા લોકોને મશ્કરીના પાત્ર થઈ પડે એવો દેખાવ ખડો થાય છે. કુળીયાનો સ્વાભાવિક નિયમ છે કે મુડદુ જેવાથી માણસના મનમાં વૈરાગ્યરસ પ્રગટે, તો આવે પ્રસંગે લોકોએ એવી રીતે વર્તવું જોઈએ કે તેમના વર્તનથી ખીજા લોકોના મનમાં વૈરાગ્ય વધતો જાય. તે મં નહીં કરતા હાલના વખતમાં જુદીજ રીતે વર્તન થાય છે. કેટલાએક તો ફક્ત ખીજાને ખતાવવા માટે ઢોંગ કરીને રડે છે. વળી ફટલાએક જ્યાં સુધી ગામની અંદર રાખ હોય ત્યાં સુધીજ કાંઈકે રડે છે પણ દરબાજા ખહાર ગયા કે ખધા ચુપ થઈ જાય છે અને મરણમાં આવે તેવી આડી અવળી વાતો કરતા સ્મરણ ને પહોંચે છે. તેઓને શરમ પણ નથી આવતી કે મરણ જેવા ગંભીર અવસરે આડા અવળા ગપ્પાં કેમ મારીએ.

સ્મરણ.

સ્મરણમાં પહોંચ્યા એટલે શોક તો ખધો દૂર થઈ ગયેલો જણાઈ આવે છે. કોઈ કંઈ વાત કરે છે, કોઈ કંઈ વાત કરે છે. કોઈ હસીને ગપ્પા માર્યા કરે છે. આ પ્રમાણે સ્મરણમાં જુદી જુદી રાણીઓ થઈને જુદે જુદે ઢોકાણે બેસે છે. કોઈ અનાણુએ

અને આ દેશની રૂઢિથી ખીનમાહેલગાર રાખસ ત્યાં આવ્યો હોયતો એમજ ધારે કે આ લોકે જરા ગમ્મત કરવા અંહી આવ્યા છે. અશ્વસોસ ! અશ્વસોસ ! ! કેવી ધિક્કારવા યોગ્ય રીતિ ! મરણ પ્રસંગે ગપ્પા શા મારવા ! જે પ્રસંગે ગંભીરતાનો તે વખતે હા મશ્કરી શી ! ! આવા પ્રસંગે ધણીજ ગંભીરતાં રાખવી જોઈએ. મરણ મુજબ વરતી મરનારનું તેમજ પોતાની સાતિયું માનભંગ કરવું નહીં જોઈએ.

મુડદાને પાછા મછી પાછા આવતી વખતે કોઈ અગાઉથી પેા ખારા ચણી જાય છે, કોઈ મરનારના ધરતી પાસે અમુક જગાએ જઈને ખેસે છે એવા ધરાદાથી કે બધા સ્મશાનમાંથી આવે ત્યારે તેમની સાથે જોડાઈ મરનારને ઘેર જવું. આ પ્રમાણે પ્રહેલાતો બધા જુદા પડી જાય છે અને છેવટે એકલા યદ જાય છે. આમ કરવાથી જીવન લોકોને તેઓ સ્પષ્ટ ખતાવી આપે છે કે આ બધું પરાણે પણ લોકલજ્જનને સીધે અમારે કરવું પડે છે. આથી અવિદ્યાથી હિત્વન્ન પ્રતા મરિણાનો લોકોની દષ્ટિએ પડે છે. છતાં પણ લોકો સુધરવા માગતા નથી એ કેટલી દોલગીરી ! મરણ એ હવે ના અથવા હસી કાઢવાનો સમય નથી, એમ બધા લોકે જાણે છે. ત્યારે શા માટે તેઓ પોતાની સાતિયું માન સાચવતા નથી ? હવે આપણે પ્રસ્તુત વિષય ઉપર આવીએ.

રડવું, કુટુંબ.

સાહજિક શોક રૂઢન—જે શોક, રૂઢન રૂઢિથી નહીં પણ વદસ્થાં રહેલા કુટુંબારસ સંકલિત સ્નેહથી થાય છે

અને જેને અટકાવવો ધણા મુશ્કેલ છે તેનું નામ સાહજિક શોક રૂદન. જેમ કે સતી સ્ત્રી પોતાના પ્રાણનાથના મરણથી તથા માતા પોતાના પાલક પોષક વિનીત પુત્રના વિયોગથી જે શોક રૂદન કરે છે તે અરેખર નિમિત્તના યોગે ઉત્પન્ન થયેલ હોવાથી સાહજિક શોક રૂદન ગણાય. કેમકે પોતાના સૃંગાર દીપક શીરછત્ર પ્રિયપતિના મરણથી શીલવતી સ્ત્રીના પર પડતો દુઃખનો વરસાદ ખેહદ છે તેમજ માતાને પુત્રના વિયોગથી પડતી આપદા પણ તેના જેવીજ છે. તેથી આવા સમળ હેતુથી ધૈર્યવૃત્તિ ખંડિત થાય અને સ્નેહને લીધે અશ્રુપાત થાય એ સહજ છે. તે શોક તેની આશ્રતના પ્રમાણમાં સાધારણ છે. પણ યાદ રાખવું જોઈએ કે જે આ શોક રૂદન પણ રૂઢિપે ધણા કાળ સુધી ટકી રહ્યું તો તેની સાહજિકતા ટળી જાય છે.

રડવા કૂટવાના રીવાજને અનુસરનારા લોકોમાંથી પ્રત્યેક જુદી જુદી અપેક્ષાએ અનુસરે છે, મા બાપ પોતાનો નિર્વંશ જવાથી રડે છે, સેવક પોતાનો પાળનાર જવાથી રડે છે, સ્ત્રી પોતાનો ભત્રીય જવાથી રડે છે, પુત્ર તેનો પિતા જવાથી રડે છે, ખીજા સંબંધીઓ તેની ખોટ પડવાથી રડે છે, કેટલાએક તેના ઉત્તમ ગુણોને માટે રડે છે, કેટલાએક પોતાના સ્વાર્થક્ષણને માટે રડે છે. આ પ્રમાણે જુદા જુદા કારણોથી જુદા જુદા રાખસો દીલગીર થાય છે એમાં નવાઈ નથી.

કર્તૃવિભાગ-હવે આ શોક રૂદનાદિકરનારા પુરૂષોના વિભાગ કરી ખતાવું છું.

૧. ઉત્તમોત્તમ, ૨ ઉત્તમ, ૩ મધ્યમ, ૪ અધમ.

૧. જે સમ્યક્ત્વ રતનથી વિરાજિત ગાત્ર, વિવેક રૂપી દીપક. થી ઉદ્યોત પામેલા માર્ગમાંજ પ્રવર્તનારા, ભવસ્વરૂપચિંતક, ધીરસ્વ-

ભાવી અને શાંતમુદ્રાવાલા સજ્જનો તે ઉત્તમોત્તમ.

૨. જેઓ સમ્યક્ત્વરહિત છે પણ નીતિમાર્ગમાં મહાકુશળ, જગતમાં પંડિત રૂપે વખણાયેલા, પ્રકૃતિથી ધીર અને સુધારાની પદ્ધતિ ઉપર ચાલનારા તે આ શોક રદનના પ્રસ્તાવમાં ઉત્તમ.

૩. જેઓ સત્વહીન અને સ્વભાવથીજ કાંઈક અધીર પણ ખી-છ કેટલીએક સામાન્ય રીતીથી સુધરેલા તે મધ્યમ.

૪. અને જેઓ એકદમ સત્વહીન અને ખરેખરા કાર્તર તેમજ મોહિત તે અધમ પુરૂષ બાણવા.

તેમાંથી ઉત્તમોત્તમ પુરૂષો શોકકારક ખનાવ ખનતાં ધર્મમાં જ વિશેષે પ્રવર્તે છે. ઉત્તમ પુરૂષો ભાવિ ભાવ વિચારી વિકાર પામતા નથી; મધ્યમ પુરૂષો અશ્રુપાત કરી શોક દૂર કરે છે; પણ અધમ જનોજ કુટે છે. કહ્યું છે કે;

ઓમિતિ પંડિતા ક્યુરશ્રુપાતં ચ મધ્યમાઃ

અધમાશ્ચ શિરોઘાતં શોકે ધર્મ વિવેકિનઃ ॥

અર્થ—પંડિત પુરૂષો શોકમાં એમ સમજે છે કે જ થવાનું છે તે થાય છે માટે ચિંતા કરવાની શી જરૂર? મધ્યમ પુરૂષો અશ્રુપાત કરે છે અને અધમ પુરૂષો માથું કુટે છે. પણ વિવેકી પુરૂષો તો શોકમાં ધર્મજ કરે છે.

ગાલની રૂઢિ.

વાંચનાર એટલું તો કબુલ કરશે કે આખા હિંદુસ્તાનમાં તેમજ ખીજા કોઈ પણ દેશમાં ગુજરાતની સ્ત્રીઓ જેમ અમર્યાદ રીતે કુટે છે અને રડે છે તેમ કુટવાનો અને રડવાનો ચાલ આજ પ-

યેંત સાંભળવામાં આવ્યો નથી. જો કોઈ પણ ચાલને માટે આપણા ગુજરાત વાસી બંધુઓને શરમાવાનું હોય અને ખીજ સુધરેલી કોમની આંખમાં આબરૂને કલંક લાગતું હોય તો તે મરણ પાછળ રડવા કુટવાનો નષ્ટ રીવાજ છે. અને કદાચ કોઈ એમ પ્રશ્ન કરે કે લાંબા વખતથી જડ મૂળ ધાલીને પાયમાલ કરનારો કોઈ પણ રીવાજ હજી સુધી ગુર્જર પ્રજાને સીખાવી રીખાવો દુષ્કર છે? તો અમે કહીશું કે હા, તે રીવાજ મરણ પાછળ રડવા કુટવાનો હજી અમારામાં વિદ્યમાન છે.

મરણ પ્રસંગે આપણાં પૈરાંઓની રડવા કુટવાની વર્તણૂક કલંક જીદીજ તરેહની હોય છે. મુડદું ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યું કે જાણે ધુંધવાતો ધુંધવાતો પ્રજ્વલિત થઈને જ્વાલામુખી શટયો હોય નો! તેમ તેઓ છાતીને માથું કુટવા મંડી જાય છે અને પુરૂષોની ખીજકુલ શરમ નહીં રાખતાં માથાના વાળો છુટા મેલી માર પછાડ કરે છે. ચકલા સુધી મુડદાંને વળાવી ઘેર આવી ધમડધમડ છાજ્યાં લેવા મંડી જાય છે. છાજ્યાંની ખુમી તો કઠિઆવાડમાં ગોંધા, ભાવનગરનીજ જોઈ લ્યો! કાઠીયાવાડી આપણી કોમને કોઈ પણ જીની રૂઢિને માટે મગર થવાનું હોય તો તે આ પ્રાણઘાતક રડવા કુટવાની રૂઢિ છે! કોઈ પુછે કે કાઠીયાવાડની સ્ત્રીઓની પ્રખ્યાતિ શામાં રહેલી છે તો અમે બેધડક જવાબ આપીશું કે રડવા કુટવા અને રાજવણુ ગાતા તથા છાજ્યા લેતા શીખવું હોય તો ઉત્તમ શિક્ષકો તમને કાઠીયાવાડી સ્ત્રીઓમાં મળી શકશે! અને જો કોઈ પુછે કે કાઠીયાવાડી સ્ત્રીઓનું શુરાતન શામાં રહેલું છે તો પણ અમે એના એજ જવાબ આપીશું કે “રડવા કુટવામાંજ.”

ઘણે ઠકાણે રાજની ગાવાની રશમ હોય છે. એ રાજવીમાં પરાક્રમી અને સુખવાસી પુરૂષોના અને તેમના ઊપલોગની વસ્તુઓનાં

દૃષ્ટાંત આપી તેમને સ્મૃતિમાં લાવે છે. એ રાજવી ગાતાં ગાતાં અને કુટતાં કુટતાં ખેરાંઓ ઉપરા બીપરી પછાડી ખાયછે. છાયલનો ઉપલો છેડો કાઢી નાખી કમ્મરે લપેટી હાથના વિચિત્ર આળા કરે છે અને માથાના વાળનું ખીલકુલ ભાન વહીં રાખતાં તેઓ ડાકણ અને લીખારણો જેવી દેખાય છે.

ઘરના આંગણામાં અને ધણીવાર જાહેર રસ્તા ઉપર તેઓ ગોળ આકૃતિમાં ઉભાં રહે છે અને તેમની વચમાં ચાર સ્ત્રીઓ માંથી બે સામસામી થઈ હાથ ઉંચા કરી રાજવાણુ ગીતના તાલ સાથે છાતીમાં પછાડે છે. ગોળ આકૃતિમાં ઉભી રહેલી સ્ત્રીઓ પણ છાતી ઉપર હાથ પછાડી ગીતમાં ટેકા પુરે છે. આ પ્રમાણે થોડો વખત ચાલ્યા પછી વચમાં ઉભી રહેલી ચાર સ્ત્રીઓ જાયછે અને ખીજ ચાર સ્ત્રીઓ આવે છે, અને પાછું તેમનું ગીત, અને કુટકું શરૂ થાયછે, એવામાં ધણો શોક થયો છે એવું ખતાવવા કોઈ સ્ત્રી એકાએક પછાડી ખાયછે. અને તેને ઉંચકી લેવા ખીજ સ્ત્રીઓ દોડી આવે છે. સરીયામ રસ્તામાં નાગા ઉભા રહેવું અને હાથ તથા શરીરના વિચિત્ર આળા કરવા એ મર્યાદાથી ધણું બહાર છે. વેશ્યાઓ નાચે છે તે પણ ઘરમાં અને મર્યાદા તથા માન સહીત. પણ આપણી સ્ત્રીઓ તો તેના કરતાં પણ વધારે કરે છે. હજારો લોકો દેખે ત્યાં ઉઘાડે શરીરે, જંગલી અને બેમર્યાદ આળા કરવા એ કેટલું હલકું અને શરમ ઉપજાવનારું છે તેનો સદ્ગુહસ્થો તમેજ વિચાર કરી લો ! ખેરાંના ટોળાંની આસપાસ પારકા લોકોની ઠઠ મળે છે તેઓ તેમનાં ઉઘાડાં શરીર અને આળાઓ જોયા કરે છે. ખરેખર આશ્ચર્ય તો એ છે કે જે સ્ત્રીઓ લુગડાને માથાથી સવા હાથ બહાર કાઢી લાજ કાઢે છે તેઓ આ પ્રસંગે ધણીજ નિર્લજ અને બે-મર્યાદ વર્તણુક ચલાવે છે ! આવે પ્રસંગે જે સગાંઓ પોતાનાં અંદ-

રખાનેથી દુશ્મન હોય છે તેઓ ખંધાં છીદ્ર નિહાળે છે અને પ્રસંગ આવે ખહાર પાડે છે. ઝેરી જનાવર સારાં પણ વેરી સગાં ભૂંડાં !

રડવું કુટવું એટલેથીજ અટકતું નથી. જે ઘરમાં મરણ થયું હોય કે જને ઘેર કાણ માંડી હોય તે ઘરની સ્ત્રીઓના તો ભોગજ સમજવા. અને તેમાં ઘર મોટું અથવા કુલીન કહેવાતું હોય તે ઘરની સ્ત્રીઓના તો સંપૂર્ણ ભોગ. તેમને ઘેર ખીજી સ્ત્રીઓ કુટવા આવે છે, તે કુટવા આવનારી સ્ત્રીઓના એક વખત કુટવાથીજ છુટકો થાય છે પરંતુ ઘરની સ્ત્રીઓનો તેમ થતો નથી. તેમને તો દરેક કુટવા આવનાર સ્ત્રીની સાથે કુટવું પડે છે. વળી તે કુટવામાં જો કંઈ ખામી આવી તો સાતિમાં તેનો નિંદા થાય છે અને રડતાં કુટતાં પણ આવડતું નથી એવી છાપ લોકોમાં પડી જાય છે.

આહા! રૂઢિ કેવી બલવાન છે! એ રૂઢિ એટલી તો ઢંડી ફેંકેલી છે કે તેના સેવકો પોતાના મન તથા શરીરની દરકાર પણ રાખતા નથી, પરસાતિમાં થતા નિંદાથી પણ ડરતા નથી, અને પરલોકમાં થતી અવગતિયું તો ભાનજ ક્યાંથી હોય! ધિક્કાર છે એવી રીતે !!

રડવું કુટવું વિગેરે પ્રકત થોડા દીવસજ ચાલતું નથી. ધણી જગાએ મહીનાના મહીના સુધી દિવસમાં એવાર વખત રડવાનું શરૂ રહ્યા કરે છે. મરનારના વિયોગે રહેલાં સગાંઓ કાણ માંડે છે અને કાણે જાય છે. વરસમાં આ પ્રમાણે મરનારને ઘેર ધણી કાણ આવે છે અને તેથી મરનારના વાલીઓ શરીરે અને પૈસે દુઃખી થાય છે. તેની ખીજાઓને તો દરકાજ હોતી નથી. સામા ધણી ભરે કે જીવ તો રહે તેની કશી ચીંતા હોતી નથી પણ તેને અને તેના ઘરના માણસોને રડાવી કુટાવી હેરાન હેરાન કરી નાખવા એજ શુરાપણ! હાલના વખતમાં રડવા કુટવાની ચાલ તો ધણીજ જરૂરની થઈ

પડી છે. પરાણે પણ રોવું ને કુટવું તો ખરૂંજ. કુટતી વેળાએ વૃદ્ધના ખરા શોકનાં કરતાં વધારે વિચાર તો સ્ત્રીએને હાલના વખતમાં એજ આવે છે કે આપણાથી ખરાખર કુટાતું હશે કે નહીં? આપણને કાંઈ મુર્ખ તો નહીં કહે? એ ઉપરથી ખુદલું છે કે હાલનું રડવું અને કુટવું ફક્ત લોકોને ખતાવવા માટેજ છે.

પુરૂષો પણ રડવા કુટવામાં ભાગ લે છે. કાઠિઆવાડ વિગેરેમાં મરણ સમયે પુરૂષો મોટું પોકરાણું કરી મૂકે છે. મુડદાની પાછળ તેઓ મોટેથી પોકાર કરતા ચાલે છે. કેટલાએક એવી તો જંગલી રીતે રડે છે કે તેથી ખીજા લોકો તેમની હાંસી કરે છે તોપણ તેમને ભાન રહેતું નથી. સ્ત્રી જાતિ કરતાં પુરૂષો વધારે સમજી ને દઢ છતાં આવી રીતે ચલાવ્યા કરે છે એ તેમને વધારે શરમ ભરેલું છે.

હું પરમેશ્વર! ક્યારે એવો દીવસ આવશે કે રડવા કુટવાથી થતા ગેરફાયદા આપણા લોકો સમજે!

રડવા કુટવાથી ગેર ફાયદા.

શોક એટલે ચિંતા અને ચિંતાને શાસ્ત્રમાં રાક્ષસીની ઉપમાથી બોલાવે છે, નીતિ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે,

ચિંતયા નશ્યતે રૂપં ચિંતયા નશ્યતે બલં ।

ચિંતયા નશ્યતે જ્ઞાનં વ્યાધિર્ભવતિ ચિંતયા ॥

અર્થ—ચિંતા કરવાથી રૂપ નાશ પામે છે, ચિંતાથી બલ નષ્ટ થાય છે, ચિંતાથી જ્ઞાન મદ થાય છે, વધી ચિંતાથી અનેક પ્રકારની વ્યાધિઓ ઊભા થાય છે.

ચિંતા ખડી અભાગણી, પડી કાલજા.ખાય,
રતી રતીભર સંચરે, તોલા ભર ભર જાય. ૧

ચિંતાસે અતુરાર્ધ ધટે, ચિંતા ખુરી અથાગ,

સો નર છવિત મૃતહિ હૈ, જ્યાં ધટ ચિંતા આગ. ૨

શરીરને નુકશાન,—શરીરનું ખંધારણ એવું છે કે આહાર

તથા નિહાર નિયમ પ્રમાણે રહે ત્યાં સુધી તંદુરસ્તી સારી રહે.

એમાં જરા પણ ફેરફાર થયો કે તરતજ શરીરમાં રોગ પેસવાનો.

જટલો વિકાર પોતાની મેજે શરીરમાંથી નીકળે છે તેના કરતા વધારે

આપણે ખેંચી કાઢીયે તો શરીર ક્ષીણ અને દુર્બળ થઈ જાય છે.

વૈદક શાસ્ત્ર કહે છે કે કાન અને આંખની વચમાંના ભાગની અંદર

(કમણામાં) એ કુક્કા હોય છે તેમાં લોહીમાંના પાણીનો ભાગ

તથા કેટલાક ખાર જીદ પડે છે. એ ખાર પાણી આંખને

રુસ્તે ખહાર નીકળે છે તેને આપણે આંસુ કહીયે છીએ. ભય,

શોક, ક્રોધ, પ્રીતિ, શર વિગેરે મનોવૃત્તિઓથી લોહીની ફરવાની

ગતિમાં ઘણા ફેરફાર થાય છે. લોહી જ્યારે એકાએક ઊકળે છે

અને ગતિ ઘણી ઊતાવળી થાય છે ત્યારે પેલા કુક્કાઓમાં ઘણું

પાણી જીદ થઈ જાય છે અને પરિણામ એવું આવે છે કે આંસુ

ઘણા ખહાર આવે છે. જે લોહીનું વીર્ય થાત તે લોહી ફેકટ પાણી

થઈને આંસુરૂપે ખહાર નીકળી જાય છે તેથી આંખને ઘણું નુકશા

ન થવાની સાથે તેજ ઘટી જાય છે.

કુટવાથી પણ ઘણા ગેરફાયદા છે. છાતી તથા આંખ લાલ

ચોળ થઈ જાય છે, છાતીમાં ચામડા પડી જાય છે, અને ઘણીવાર

લોહી નીકળે છે. વળી પછાડીઓ ખાવાથી પેટમાં અનેક તરેહના

રોગ ઉત્પન્ન થાય છે, સ્ત્રીઓનું કમળ ઘણીવાર હંધુ થઈ જાય

છે, મુત્રાશયમાં ખીગાડ થવાથી પીશાન ખંધ થઈ જાય છે અને

તેથી ઘણી વાર મરણ પણ નીપજે છે. છાતીમાં કુટવાથી તે ઠ-
કાણે તથા આસપાસની નસો ચગદાઈ જાય છે તેથી સોજે ચડે
છે અને ગુમડાઓ વિગેરે થાય છે. સ્તનની અંદર પણ રોગ પે-
દા થાય છે, અંદરનું દુધ ખગડે છે તેથી ધાવણું છોકરાં રોગી
થાય છે અને તેને લીધે તેમનો કાયાનો ખાંધો તુટી જાય છે, શરીર
પીળા પથ થઈ જાય છે, અંગમળ તદ્દન ઓછું થઈ જાય છે, વી-
ર્ય નખણુ થઈ જાય છે એટલું જ નહીં પણ છોકરાં નાની ઉંમરમાં
મરી જાય છે. આપણી સતત તદ્દન નિર્ધન છે તેનું આ રડવા
કુટવાની હાનિકારક ચાલ એક મુખ્ય કારણ છે.

રડવા કુટવાથી ગર્ભવંતી સ્ત્રીઓને ઘણું નુકશાન થાય છે. ઘ-
ણા શોક કરવાથી છોકરો રોગીબદ્ધ જન્મે છે, અધુરે ગર્ભ પડી જાય
છે. શ્રીકલ્પસૂત્રની કલ્પલતા નામની ટીકામાં કહ્યું છે કે

**કામસેવા....પ્રસ્થલનપતનપ્રપીડનપ્રધાવ-
નાભિઘાતવિષમશયનવિષમાસન....અતિ
રાગાતિશોક....આદિભિર્ગર્ભપાતોભવેત્**

અર્થ—કામ સેવાથી, ઠેરા વાગવાથી, પડવાથી, પીડા થવાથી
દોડવાથી, ધકકો વાગવાથી, ખરાખર નહીં સુવાથી, ખરાખર નહીં એ-
સવાથી અતિ ખીતિ ખતાવવાથી, અતિ શોક કર્યાથી, વિગેરેથી
ગર્ભ પડી જાય છે.

પછાડીયો ખાધાથી પેટમાં ગાંઠ ઉત્પન્ન થાય છે. આને લીધે
જીવાન સ્ત્રીઓનો ખાંધો તુટી જાય છે અને ભર જીવાનીમાં છતાં
મુડદા જેવી દેખાય છે. છોકરીઓને જાણી જોઈને રડતા કુટવા
શીખવવામાં આવે છે તેથી તેમ કરનારા લોકો જાણી જોઈને છો-

કરીઆના શરીરમાં રોગ પેસારે છે.

રોગથી મન ઉપર થતી અસર.

શરીર અને મનને એટલો તો નિકટનો સંબંધ છે કે શરીરના રોગથી મન ખગડે છે અને મનના રોગથી શરીર ખગડે છે. શરીર સાર હોય છે તોજ મન સાર હોય છે અને મન સાર હોય છે તોજ શરીર સાર હોય છે. ચિંતા કરનારા, પારકાના સુખે અદેખાઈ કરનારા, ફોકટની શીકર વહોરી લેનારા સખસોના શરીર કેવા નિર્બળ હોય છે તે તો વાંચનાર જાણેજ છે, આકરા મીઠાજવાળા, ધડી ધડીમાં તપી જનારા, ઉજળતા લોહી વાળા મનુષ્યોની કાયા કેવી કૌવત વીનાની હોય છે તે કાંઈ વાંચનારને સમજાવવાની જ ર નથી. વૈદકશાસ્ત્ર કહે છે કે મનને હદ કરતા વધારે શ્રમ આપ-પાથી તનની શક્તિ ધટે છે, પાચન શક્તિ ઓછી થાય છે, કામ કરવાનો ઉત્સાહ રહેતો નથી, જ્ઞાનતાંતુઓ નખળા પડી જાય છે, ક્ષયરોગ ઉત્પન્ન થાય છે અને છેવટે અકાળ મૃત્યુ થાય છે. ભુખ્યા હોઈએ છીએ ત્યારે કાંઈ કામ થતું નથી, શરીર ક્ષીણ થઈ જાય છે ત્યારે ખુશ્કિ પણ ધટે છે ને સ્મરણ શક્તિ મંદ થાય છે.

શરીરના રોગના ઉપાયો સહેલાઈથી મળી આવે છે પણ મનના રોગના ઉપાયો મળી શકવા કઠિણ છે. વિયોગને લીધે ધણા સ્ત્રી પુરુષો, માખાપ અને છોકરાં દુઃખી થાય છે. લગાર પણ શોક કર્યા થી શરીરમાં વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે તો લાંબા વખત સુધી શોક કરવાથી, રડવાથી અને કુટવાથી ભયંકર પરિણામો નીપજે એમાં શુ આશ્ચર્ય! રોગને રોજ શોક કરવાથી મન ખગડી જાય છે, ખીલકુલ ધર-નું કામ સુઝતું નથી, ખુદિધ ક્ષીણ થઈ જાય છે, ડાઘનું મ્હો

પણ જોવું ગમતુ નથી, છોકરા છોયાની ખબર લેવી ગમતી નથી.
અંતે શરીર અને મન ખંતે ક્ષીણ થઈ જવાથી મરણ નીપજે છે.

ચિત્તાયત્તં ધાતુબદ્ધં ચારોરં
નષ્ટે ચિત્તે ધાતવો યાન્તિ નાશમ્ ।
તસ્માદ્વિત્તં પર્વદા રક્ષણીયં
સ્વસ્થે ચિત્તે બુદ્ધયઃ સંભવન્તિ ॥

અર્થ-ધાતુથી બંધાયેલું આ શરીર ચિત્ત યા મનને આધીન
છે. ચિત્ત નાશ પામવાથી ધાતુઓ નાશ પામે છે, તેથી ચિત્તનું
સદા રક્ષણ કરવું. ચિત્ત સ્વસ્થ હોય તોજ બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે.

बीजा लोकोना विचार

સુધરેલા લોકો જયારે આપણા બૈરાગ્યોને રડતા કુટતા જુએ
છે ત્યારે તેઓ આપણી આ દુષ્ટ ચાલની હાંસી કરે છે. તેઓ-
ના મનમાં એમજ વિચાર આવે છે કે આમના બૈરા તદન મૂર્ખ
અને વિવેક શૂન્ય છે, તેઓ નિર્લજ; દયા વિનાના, ઢાંગી અને અ-
ક્લેશશૂન્ય છે. સંસારનો સ્વભાવિક નિયમ એવો છે કે ધરને શોભા-
વવું એ સ્ત્રીનું કામ છે અને આપણા ધરની શોભા કેટલી છે એ-
વું જાણવા માટે જો કોઈ આપણને આપણી સ્ત્રીઓની આ રીતી મા-
ટે પ્રશ્ન કરે તો ભાઈઓ તમે શું જવાબ દેશો? એ વખતે તમે શ્રીકા-
પડી જશો. તેથી હરેક રીતે બૈરાગ્યોની આ નિરલાજરી ચાલનો સ-
મૂળ નાશ થાય એવા ઉપાયો લેવા તત્પર થાઓ.

ઉપદેશ.

માતા, પિતા, ભાઈ, બેન, જમાઈ, દીકરી, ખાંધવ, પુત્ર, પ્રિય મિત્ર, પ્યારી ભાઈા કે બીજી કોઈ મરણ પામે ત્યારે દીલગીરી પેદા થાય અને રડવું આવે ખરું. પણ તે બધું હૃદમાં જ રહેવું જોઈએ. તેવે સમયે શું કરવું તે સમજવું જોઈએ. ઘણા લોકો કહે:— ખથી ખાવરા ખની જઈ, આંખોમાંથી ચોધારા આંસુ વરસાવી છાતી અને માથુ કુટે છે તથા લોંબ ઉપર પછાડી ખાય છે. શું આથી તમારો શોક દૂર થાય છે? એમ કરવાથી તો તમારું શરીરખળ ઓછું થાય છે, મન નખળ થઈ જાય છે અને ખુદ્દિ ઘટી જાય છે. અલખત એતો ખર છે કે મરણ સમાન બીજી કોઈ આપત્તિ નથી. ધન ગુમાવ્યું હોય તે મહેનતથી પણ પાછું મેળવી શકાય છે. ગયેલી વિદ્યા પણ ફરીથી પ્રયાસ કર્યે પ્રાપ્ત થાય છે. રોગ વિગેરે ખની આપત્તિ ઓસડથી દૂર થઈ શકે છે. પરંતુ મનુષ્ય રૂપી રત્નની હાનિથી થતી વિપત્તિ મોટામાં મોટી છે. એક માણસની સાધારણ ચીજ જાય અથવા તેના નાશ થાય તો તેના મનમાં ખેદ થયા વિના રહેતો નથી તો પોતાના ધરના લાંબા સમયના અને ઘાડા સ્નેહવાળા વહાલામાં વહાલાં સગાના મરણથી ખેદ થયા વિના રહેજ કેમ! પોતાના સ્નેહીનું મરણ, વખતે લદદ્ય ઉપર એવી તો શોકની છાપ બેસારી દે છે કે તેનું લદદ્ય ભેદી નાખે છે પણ એની અસર સારી પુરૂષ ઉપર થતી નથી.

મંદદાતા.

घृष्टं घृष्टं पुनरपि पुनश्चंदनं चागंधं
छिन्नं छिन्नं पुनरपि पुनः स्वादु चैवक्षुकांडं ।

દગ્ધં દગ્ધં પુનરપિ પુનઃ કાંચનં કાંતવર્ણં
ન પ્રાણાન્તે પ્રકૃતિવિકૃતિર્જાયતે ચોત્તમાનામ્ ॥

અર્થ—વારંવાર ધસ્યા કરેો તો પણ ચંદન સુગંધીજ રહે છે, પ્રી પ્રીને શેરડીને કાપો તો પણ તે સ્વાદિષ્ઠજ હોય છે, વારંવાર સોનાને તપાવો તો પણ તેનો રંગ શોભાયમાનજ રહે છે તેમ ઉત્તમ પુરુષોની પ્રકૃતિમાં પ્રાણાંતે પણ ફેરફાર થતો નથી.

હરેક પ્રકારના દુઃખને તેઓ સહન કરે છે. એવે સમયે ધીરજ રાખવી એજ તેનું મુખ્ય ઓસડ છે —જન્મ તેનો નાશ છે એ તો તમેજાણોજ છો તો મરણ સમયે તમે ઘેલા ખતી જાઓ છો એ મૂર્ખતાનુજ ચિન્હ છે.

નષ્ટં મૃતમતિક્રાંતં નાનુશોચંતિ પંડિતાઃ ।

પંડિતાનાં ચ મૂર્ચ્વાણાં વિશેષોઽયં યતઃસ્મૃતઃ ॥

અર્થ—જે વસ્તુનો નાશ થયો, જે મનુષ્ય મરણ પામ્યું અને જે વાત થઈ ગઈ તેનો શોક પંડીત જન કરતા નથી. પંડીતમાં ને મુરખમાં એટલોજ ભેદ.

નાપ્રાપ્યમભિવાંછંતિ નષ્ટં નેચ્છંતિ શોચિતું ।

આપત્સ્વપિ ન મુહ્યંતિ નરાઃ પંડિતબુદ્ધયઃ ॥

અર્થ—પંડીત પુરુષો નહી મેળવી શકાય એવી વસ્તુની ઈચ્છા કરતા નથી, નાશ પામેલી વસ્તુ માટે શોક કરતા નથી અને આપત્તિમાં મોહને આધીન થતા નથી ક્રરણુકે તેઓ સારી રીતે સમજે છેકે જે નો જન્મ તેને મરણ છેજ, નામ તેનો નાશ છેજ, જેનો જટલો સંબંધ. મોટા રાજાઓ મહાધિઓ અને શક્તિવાંતો આલ્યા ગયા તે,

આપણે તે કદ બિસાતમાં. તેઓ સારી રીતે જાણે છે કે The virtue of Adversity is fortitude વિપત્તિનો સદ્ગુણ ધીરજ છે અર્થાત ધીરજ એજ, વિપત્તિનું મુખ્ય ઓસડ છે. શોકને લીધે દીન થવાથી અને ધીરજ છોડી દેવાથી પોતાની બુદ્ધિની, પોતાની ધીરજની અને પોતાના જ્ઞાનની નિંદા થાય છે. પંડિત પુરુષો એવે વખતે ધૈર્ય, હત્સાહ અને શૌર્યનો ત્યાગ કરતાજ નથી. તેઓ શોક રૂપી વિકાળ સૈન્યની સામે ધીરજરૂપી તોપના મારાથી કુતેહ મેળવે છે, તેમાંજ ધીર પુરુષોનું ધૈર્ય જણાઈ આવેછે, તેજ વખતે તેમની કસોટી નીકળે છે કહ્યું છે કે

આપત્સેવ હિ મહતાં ાક્તિરભિવ્યજ્યતે ન
સંપત્સુ

અગુરો તથા ન ગંધઃ પ્રાગસ્તિ યથાગ્નિ
પતિતસ્ય ॥

અર્થ—મહાન પુરુષોની સપત્તિમાં નહી પણ વિપત્તિમાંજ શક્તિની પરીક્ષા થાય છે. જમ કે, અગર ખતીની સુગંધી, અગ્નિમાં નાખ્યા પહેલાં જણાતી નથી.

અને ખર કહીયે તો આવી ધાતકી ચાલ સજ્જનો કોઈ દીવસ અંગીકાર કરેજ નહી. પ્રાણાંતે પણ વિરહ્દાચરણ તેમનાથી થાયજ નહી. કારણ કે

ત્પિપાદિ ધૈર્યમથાભ્યુદયે ક્ષમા

સદાસિ વાકપટુતા યુધિ વિક્રમઃ ।

યશસિ ચામિરુચિચિન્તનં શ્રુતૌ પ્રકૃતિસિદ્ધમિદં હિ મહાત્મનામ્ ॥

અર્થ-વિપત્તિમાં દૈર્ઘ્ય, ચડતીમાં ક્ષમા, સભામાં વાણીની પ્રવીણતા, યુદ્ધમાં પરાક્રમ, કીર્તિની ઈચ્છા, અભ્યાસનું વ્યસન એ મહાન પુરુષોની સ્વભાવિક વસ્તુઓ છે.

પણ આપણામાં તેથી હલકુ છે. “રડતાં હતાં અને પીયરીયાં મળ્યાં” એક તો અસાનપણું અને તેમાં આવો કંઠંગો રીવાજ આવી મળ્યો. વધારે મંદવાડ થયો કે ઘરમાં રડાકુટ શરૂ થઈ. ચાકરી કરવી તો દૂર રહી પણ પોકે પોકે મુકી માંદા માણસને ગભરાવો મુકી તેનો જલદીથી અંત આણવો એજ આપણી ખુખી! મનુષ્ય મરણ પામ્યું કે ધાંધલ મચાવી દેતા પુરુષો શરમાતા પણ નથી તેમજ સ્ત્રીઓને ધરના આંગણમાં, શેરીમાં કે જાહેર રસ્તામાં ગોળ કુંડાણ કરી ધખડ ધખડ છાછ્યા લેતા કે અમર્યાદિત રીતે કુટતા જરા પણ લાજ આવતી નથી. ન્યાતમાં કોઈ મરી ગયું કે કેટલાક ખેરાને તો કુટવાની હોંસ પુરી પાડવાની તક-મળી. ધિક્કાર છે એવી નીચ સ્ત્રીઓને! આ દુષ્ટ રીવાજ લોકોની લાગણીઓ કેવી ખદલી નાખી છે. મુવું તે તો છુટ્યું તેને કંઈ જાવું કે રોવું નથી. પણ પાછળ રહેલાં સગાઓ મિથ્યા શોક કરી પોતાને દુઃખી કરે છે. પોતાનો શરીરને રીમાવે એ કેટલી મુર્ખાઈ? પોતાનું વહાણ મરી જાય તો શોક થાય એ ખરી વાત છે પણ શું તે શોક ખોજઓને ખંતાવવાનો? તમારી અંતરની લાગણી ખાલ્લવૃત્તિથી ખીજને ખતાવો તોજ ખરી કહેવાય?

શાસ્ત્રો પણ કહે છે કે શોક રૂદનથી કર્મ બંધનજ થાય છે. શ્રીમદ્ યશોવિજયજી ઉપધ્યાય તેમના અધ્યાત્મસાર ગ્રંથમાં કહે છે કે

ક્રંદનં રુદનં પ્રોચ્ચૈઃ શોચનં પારદેહનં ।

તાડનં લુંચનં ચેતિ લિંગાન્યસ્ય વિદુર્બુધાઃ ॥

અર્થ—આક્રંદન, હંચે, સ્વરે રડવું, શોક કરવો, નામ દધને રડવું, મારવું, માથાના વાળ તોડવા વિગેરેને પાંડિતો આર્તિધ્યાનના લક્ષણ કહે છે. શ્રીનેમિચંદ્ર રચિત પષ્ટિ શતકમાં કહ્યું છે કે

તિહુઅણજણં મરંતં દદ્દૂણાનિઅંતિજેનઅપ્પાણં ।

વિરમંતિ ન પાવાઓ ધિદ્ધિ દ્વિદ્ધત્તણં તાણં ॥

અર્થ—ત્રિભુવનના જોતોને મરણ વશ થતા જોઈને પ્રમાદથી વા અભિનિવેશથી પોતાના થનાર મરણને નથી જોતા અને પાપ-થી નથી વિરમતા તેવાઓની ધૃષ્ટતાને ધિક્કાર હો. કારણ કે

નરેંદ્રચંદ્રેંદુદિવાકરેષુ તિયંમનુષ્યાદરનાયકેષુ ।

મુનીંદ્રવિદ્યાધરકિન્નરેષુ સ્વચ્છંદલીલાચરિતોહિ

મૃત્યુઃ ॥

અર્થ—નરેંદ્ર, ચંદ્ર, સૂર્ય, તિર્યંચ, મનુષ્ય, દેવતા, ઈંદ્ર, મુનીંદ્ર, વિદ્યાધર અને કિન્નરોમાં મરણ એ તો પોતાની મરણ મુજબ લીલાથી વર્તે છે.

વળી એજ પષ્ટિ શતકમાં કહ્યું છે કે

સોગ્ગ કદિઝણં કુઝેણ સિરં ચ ઉઅરં ચ ।

અપ્પં સિવંતિ નરણ તં પિહુ ધિદ્ધિ કુનેત્તં ॥

અર્થ—પોતાના પ્રિયના વિયોગથી ઉત્પન્ન થયેલા શોકને લી-

ધે વિલાપ કરી અને માથુ, છાતી તથા પેટ કુટી પોતાના આત્મા-
ને. નરક આદિ દુગતિમાં નાખે છે માટે એવા દુગતિમાં લઈ જનાર
કુસ્નેહને ધિક્કાર ધિક્કાર! કારણ કે

શોચંતિ સ્વજનાનંતં નીયમાનાન્ સ્વકર્મભિઃ ।

નેષ્ણાણં તુ શાશ્વંતિ નાત્માનં મૂઢબુદ્ધયઃ ॥

અર્થ—મૂઢ બુદ્ધિવાળા મનુષ્યો પોતાના સગા વહાલાઓ
જેઓ સ્વકર્મે મૃત્યુ પામે છે તેનો શોક કરે છે. પણ પોતેજ એક
દીવસે ખેંચાઈ જશે તેનો શોક કરતા નથી.

વળી આગળ ષષ્ટિ શતકમાં કહ્યું છે કે

ગંગાપેઅ મરણદુહં અન્નં અપ્પાવિ સિપ્પેનરણ ।

એગં ત્ર માલપડણં અન્નં લગુણેણ સિરિઘાઓ ॥

અર્થ—એક તો પ્રિય સ્વજનના મરણનું દુઃખ અને ખીણું
વળી તેના માટે રડી કુટી આત્માને નરકાદિ દુર્ગતિમાં નાખવો.
એ તે કેવો ન્યાય કે એક તો માળ ઉપરથી પડવું અને વળી તેના
ઉપર લાકડીનો માર! અર્થાત્ જન્મ કોઈ માળ ઉપરથી પડી જાય
અને હાથ પગ ભાંગે અને વળી તેની સાથે તેના ઉપર લાકડીનો
માર પડે ત્યારે તે કેવું દુઃખ ભોગવે! તેમજ મૂર્ખ લોકો પણ પો-
તાના સગા વહાલાના મરણથી દુઃખ પામવાની સાથે રડવા
કુટવાથી પોતાના આત્માને નરકાદિ દુર્ગતિમાં નાખે છે,

આવા ખુદ્દા શાસ્ત્રોથી શાસ્ત્રોમાં પણ રડવા કુટવાનો નિષેધ ક-
ર્યો છે તે છતાં એવી આશ રા માટે તમે જરૂરી રાખો છો!
આવો ધાતકી રીવાજ આલુ રાખવાથી તમે તમારે માન ગમાવ્યું
છે, ખીણ લોકોમાં હાથે કરી હાંસી કરાવી છે, સમજી અને આજુસમ

જી, ડાહ્યા અને મુર્ખ, ભણેલા અને અભણ સર્વ જનોએ આ ઘાતકી, જીલમી નિર્લજ્જ અને દુઃખદ રૂઢીને તાપે યદ્ય પોતાના સર્વ પ્રકારના સુખમાં મોટો ભડકો સળગાવી મુક્યો છે. સુશીલ જૈન બંધુઓ! તમે સારી વિદ્યા સંપાદન કરી ખરું શું છે અને જોડું શું છે એ સમજવા લાગ્યા છો, રડવા કુટવાની નિર્લજ્જ ચાલ રૂપી બે-ડી તમારી ઉપર ઢોકાયાથી તમારૂં દીલ બળતું હશે, તમારામાં સ્વજ્ઞતિનું ભણ કરવાની ઇચ્છા હોવીજ જોઈએ, તમારી તમારા પવિત્ર શાસ્ત્ર ઉપર તો પુરે પુરી શ્રદ્ધા છેજ, ટોટો મુકી દઈ નફોજ મેળવવો એ તો તમારો ખાસ ગુણ છે તોં વહેમો અને અજ્ઞાની લોકોની હાંસીને પાત્ર થઈને પણ આવી હલકી, અજ્ઞાન સૂચક, નફટ અને નિરલાજરી ચાલનો નાશ કરી તમારા જાતિભાઈઓને સુખી બહી કરો? કરશેજ.

રડવા કુટવાનો રીવાજ હાનિ કરતા શરમાવે એવો અને ધિક્કારને પાત્ર છે. દરેક ડાહ્યા માણસની પ્રજા છે કે પોતાના ઘરમાંથી, પોતાની સાતિમાંથી અને છેવટે પોતાના દેશમાંથી આ નફટ ચાલનું જડ-મૂળથી નિકદન કરવું જોઈએ.

તમે વિચાર કરો કે એ ચાલ મુકી દીધાથી તમને કોઈ પણ જાતનો ગેરફાયદો થાય એમ છે? ખીલકુલ નહીં. હલકા અનેક જાતના લાભ થશે. ખીજા લોકોમાં તમારી આખર વધશે, તમારે માટે સારો મત બંધાશે, તમારા ધર્મનું મૂળ દયાજ છે એવું અન્ય દર્શનીયો ખરાબર જાણશે, સંસારિક સુધારો કરવામાં અગ્રેસર થવાથી તમે નામાંકિત થશો.

કદાચ તમે પુછશો કે સગા વહાલાના મરણ વખતે રડવું કુટવું નહીં તો ખીજું શું કરવું? તેના જવાબમાં—મરણ સમયે એ વુ ઘેલાપણું નહીં બતાવતાં પ્રભુડું સ્મરણ કરવું. મરણ પછી પ-

જી સગા વહાલાઓ તમારે ઘેર આવી કુટવા લાગે તો તેમને તેમ કરતા અટકવી નોકરવાળી (માળા) આપી કહેવું કે પ્રભુનું નામ લઈ અવતાર સફલ કરો. વડોદરામાં એક સારા ઘરમાં મરણ થયું હતું ત્યારે તેને ઘેર રડવા કુટવા આવનારી સ્ત્રીઓને તેજ પ્રમાણે નોકરવાળી આપવામાં આવી હતી. ખરેખર એજ પ્રમાણે દરેક ઠેકાણે રીવાજ દાખલ કરવો જોઈએ, તેથી દરેક જ્ઞાતિના મુખ્યશેઠીયાઓને મારી નમૃતા પૂર્વક એવી ચરજ છે કે તેમણે પોતાની નાત એકઠી કરી સર્વાનુમતે આ ચાલમાં ધણા સુધારો કરી તેમની જ્ઞાતિ ઉપરનું ભુંડ કલક ભુંસી નાખવું જોઈએ. અને તે પ્રમાણે કરવાની દરેક નાતના શેઠીયાની શરજ છે.

કદાચ ઠોઠ કહેશે કે ધણા કાલ થયા પેઠેલી આ ચાલનું નિકંદન કરવાની ખટપટમાં કોણ પડે અને લોકોનો અંપજશ કોણ માથે લે? ભાઈઓ! રડવા કુટવાની ચાલથી આટલા ખર્ચા નુકશાન ખમીએ છીએ એ જાણ્યાં છતાં અને સારો માર્ગ મ્હો આગળ છેતાં તે રસ્તે ચાલવાની હોશ ન કરવી અને કુમાર્ગે ચાલવા હઠ રાખવો એ એક પાપ છે, એ સ્વભાવિક-નિયમથી ઊલટું છે. મનુષ્યનું લક્ષણ એ છે કે ઠોઠપણુ કારણથી ખરાબ રૂઢી પેસી ગઈ હોય તો સારા વખતમાં માલમ પડયાથી તેને દૂર કરવી જોઈએ. એમાં કંઈ તમને પૈસા ખેસવાના નથી. પ્રકૃત જીભ હલાવવાની છે.

આવી નુકશાનકારક અને ચીતરી ચઢાવે એવી ધાતકી ચાલ તમારી મેજેજ ખંધ કરતી એ વધારે સાર છે. દયાહુ પ્રીતીશ સરકારે રજપુતસ્થાનમાં બાળહત્યાને અટકાવ કર્યો, સતી થવાની ચાલ ખંધ કરી વિગેરે હીંદુઓના રીવાજમાં ધણા સુધારો કર્યો છે તેમ જાહેર રસ્તામાં કમકમાટ બપજ તેવી રીતે શરીર ઉપર ધાતકીપણું ગુળ્ફરવાની સરકાર મના કરી શકે છે. પરંતુ દરેક સાંસારિક સુધારક

પોતાની મેળેજ દાખલ થાય એમાંજ વધારે માન અને શોભા છે.

એથી તમારી ઠેકાણે ઠેકાણે પ્રશંસા થશે, તમારી વંશ પરંપરા
તમને આશિર્વાદ દેશે અને તમારો આત્મા આવા પુણ્યના કામો કરી
સદ્ગતિ ભોગવશે!

તથાસ્તુ !!

મરણ પાછલ જમણનાર.

મરણ પાછળ રડવા કુટવાની સાથે નાતવરાનો ધણો નિકટ-
નો સંબંધ છે તેથી મરણ પાછળ નાતવરા કરવાના રીતજી વિ-
ષે જે યોગ્ય યોગ્ય તો અનુચિત નથી.

જગતનો સ્વાભાવિક નિયમ છે કે દરેક માણસ આનંદ,
યશ અને સમાગમની આકાંક્ષા રાખે છે. તેના દરેક કામમાં, તે-
ના દરેક સંબંધમાં અને તેના દરેક તરંગમાં દરેક મનુષ્યની ઐવી-
જ ઈચ્છા રહેશે કે મને પ્રલાણ કામ કર્યાથી આનંદ મળે છે તે
તે કામ કરવું, પ્રલાણ કામ કરવાથી યશ મળે છે તે ખીજા કા-
મની દરકાર નહીં રાખતા તે કામ કરવું અને છેવટે પ્રતિષ્ઠિત મા-
ણસો સાથે સમાગમ થવાથી એ મને શોભા આપનાર છે તે તેમ-
ની સાથે સમાગમ કરવો.

આટલા હેતુઓથીજ જન્મવા જન્માડવાનો સંપ્રદાય ચાલુ થયો,
હોય એમ જણાય છે. અને એ સંપ્રદાય સંસાર વ્યવહારમાં આ-
નંદ આપનારો છે એમ તો સર્વે કબુલ કરશે, પરંતુ આટલું
પણ ધ્યાનમાં આવશે કે જન્મવું જન્માડવું એ હર્ષની નિશાની છે
શોકની નહીં. નાતો જન્માડવી એ લગ્ન અથવા તેના જેવા ખીજા
પ્રસંગે આનંદ આપનારો થઈ પડે છે પરંતુ મરણ પ્રસંગે, જે વ-
ખતે વહાલા સગાનાં અકાળ મૃત્યુથી તમારા હૃદયમાં, કારી ધા પ-
ડેલો હોય. અને જે ધાથી તમે રીખાતા હો તે વખતે સગા વહા-
લાઓને અને નાતના લોકોને મિળતાજી જન્માડવા એ કયા પ્રકારના
આનંદનું કારણ છે એ સમજી શકાતું નથી,

મરણ એ કાંઈ નાની સુની વાત નથી. માણસ મરી ગયું
અને લોકડાનો કડકો ભાંગી ગયો એ કાંઈ સરખું નથી. છતાંપિ

મરણ પાછળ જમાણવાર એટલા તો જરૂરના થઈ પડ્યા છે કે ખીજ શુભ પ્રસંગો ન-સચવાય તેનો હરકત નહીં પણ દાડો (મરણ પા-છળ જમાણવાર) કરવો જ જોઈએ. મરનારના કુટુંબને મનુષ્ય રત્નની હાનિ થઈ છે એવો જાણે ખસ નથી, તેના જનનો પણ તેણે ભોગ આપવો જ જોઈએ. ખરચવાની શક્તિ ન હોય, ભવિષ્યમાં મરણ પોષણના પણ સાંસા હોય તો પણ મરનારનો દાડો તો કરવો જ જોઈએ એ ક્યાંનું શાણપણ ! “સ્ત્રીની અધરણી અને મા ખાપનો દહાડો એ કાંઈ ફરી ફરીને આવતા નથી” એવી કહેવત છે. તેથી એવો પ્રસંગ આવે ધર ખાર અને ધરેણા ગાંઠાં વેચીને પણ નાતો જમાડવા લોકો તૈયાર થાય છેજ.

દાડા માટે નાતવરા કરવા એ એક નાતનો ધારો જ થઈ પડ્યો હોયતી ! સરકારના કરમાંથી સરકારને અરજ કરીને પણ છુટી શકાય પરંતુ આ રીવાજ તો એટલું ઉંડું મુળ નાખ્યું છે કે તેમાંથી છુટી શકાતું નથી. ચિહ્નાર છે એવા રીવાજને ! અને સહસ્ત્ર વાર ચિહ્નાર છે એવા રીવાજને વળગી રહેનારને ! ! શક્તિ હોય કે ન હોય તો પણ નાતીલાઓને જમાડવાજ પડે એ શું ઓછું દુઃખદાયક છે ! ધણીના મરણ પાછળ રાંડી રાંડ પાસે તેના ધરેણા પણ વેચીને દહાડો કરાવવો એ શું જીલમ નથી ? મરનારના કુટુંબની આંખોમાંથી આંધાર આંસુ આહ્યા જતા હોય અને મોઢું પણ ઉચું કરી શકતા ન હોય તે વખતે નાતીલાઓ મિષ્ટાન્ન ઉડાવે એ તેમને ઓછું શરમાવનાર છે ? અને જે ઠકાણે લોકો શોકમ નિમગ્ન થયા હોય તે ઠકાણે નાતીલાઓ હાંપના ચિન્હ ધારણ કરે એ શું તેમને ઓછું નામોશી ભરેલું છે ? પણ કેટલાક લોકો કહે-શ કે “અમે ક્યાં કહેવા જઈએ છીએ કે તમે દાડો કરો, દાડો નથી કરતા તેને કાંઈ નાત સગા કરતી નથી તેમજ દાડો કરવાની

કોઈને ફરજ પણ પડતા નથી. જો ખરું છે કે નાતવરા કરતા નથી તેને માટે નાત શિક્ષા કરતી નથી પરંતુ નાતનો સમુદાય નાતના સદ્ગુણસ્થોનો બનેલો છે, અને જ્યારે ન્યાતના જુદા જુદા લોકો દાડો નહીં કરનારને મેણા મારી 'જમીનદોસ્ત' કરી નાખે છે ત્યારે એના કરતા ખીજો વધારે કયો જુલમ? નાતના મેણાને અટકાવવા માટે, શક્તિ નહીં છતાં તણાઈને પણ ગરીબ માણસોને વરા કરવા પડે છે.

તેથી નાતના દરેક માણસની ફરજ છે કે આવા નુકશાન બરેલા રીવાજને ખીલકુલ ભિત્તેગ્ન આપવું નહીં. એટલુંજ નહીં પણ હરેક રીતે એ દુષ્ટ રૂઢિનો પગ સુધાં પોતાના લાગતા વળગતાઓનાં કુટુંબમાં પેસવા દેવો નહીં, પેઠેલા હોય ત્યાંથી દૂર કરવો અને એ રીતે ગરીબ માણસો ઉપર પડતા બોનથી તેમને મુક્ત કરવા.

મરણ પાછળ નાતવરાનો રીવાજ દૂર કરવો એ ખરેખર જોતા ગરીબ લોકોનું કામ નથી. નાતના આગેવાન શેઠીયાઓએ ભેગા થઈને ઠરાવ કરવો જોઈએ. કે કોઈને ઘેર મરણ થાય તો તેની પાછળ જમણવાર ખીલકુલ કરવો નહીં. અને તેની પહેલ પૈસાદારને ત્યાંથીજ નીકળવી જોઈએ. ઘણી વાર એવું બને છે કે નાતના ખાં ઘેલા ધારાનું કોઈ હલલંધન કરે તો તેને સજ્જ પણ થતી નથી પરંતુ આવી બાબતમાં શેઠીયાઓએ ધ્યાન રાખવું જોઈએ કે જ્યો ધારો તોડનાર તત્વંગર હોય કે ગરીબ હોય પણ તેને ઘટતે શાસને પહોંચાડી આ દુષ્ટ રીવાજનો પ્રસાર થતો અટકાવવો.

નાતવરામાં જમીને લહાવો (૧) લેનારા લોકો કદાચ આ રીવાજ બંધ પડવાથી એએન થશે. પરંતુ તે કરવાનું કાંઈ કારણ નથી. જ્યારે તેઓ ઘણી વાર નાતોમાં જમીને કલેજા ઠંડા કરશે તો એક થા વધારે વાર તેમને પોતાને ઘેર પણ મરણનો પ્રસંગ

આવે નાતો જમાડવી પડશે ત્યારે માલમ પડશે કે નાતો જમાડ-
નાં તો આંખો ઓડે આવે છે. તેવા લોકોએ સમજવું જોઈએ કે
ગરીબ લોકો ઘર ધાનો છાંટો પણ ન દેખે, ખાવા પીવાના સાધ-
ન આજે હોય તો કાલે વલખા મારવા પડે અને રાત દીવસ મહે-
નત કરી એ પૈસા કમાઈ જેમ તેમ કુટુંબનું ગુજરાન ચલાવતા હોય
તેઓના ઘરમાં મરણ થવાથી નાતો જમાડવાની રૂઢિચ પેઢી પગ-
માં જડાવાથી જે દુઃખ સહન કરવું પડે છે તે તો એક પરમેશ્વ-
રજી જાણે !

તેથી નાતના આગેવાન શેઠીયાઓને નમ્રતા પૂર્વક મારી અર-
જ છે કે જો તેઓ પોતાની નાતને નકામા પૈસા જિડાવવામાંથી બ-
ચાવવા માગતા હોય, જો તેમને તેમનામાંના ગરીબ વર્ગને માટે જ-
રાં પણ દયાની લાગણી હોય, જો તેમનામાં સાધારણ મનુષ્ય તરી-
કે સામાન્ય પણ લાગણી હોય તો મરણ પાછળ નાતવરા—શોક
ના સમયમાં હૃદયનું પ્રદર્શન—તરતજ અટકાવવા ઉપાય લેવા જોઈ-
એ. એથી કરી, તેમને હજારો ગરીબ સંસાર નિભાવી લેનારા નાતી-
લાઓની આશિષ મળશે ! તથાસ્તુ ! !

સવૈયા એકત્રીશા.

રૂદન નિવેધક નિખંધ આ જ, વાંચો મારા આર્યજનો,
 અતિશય શોક રૂદનને કુદન, ખંધ કરીને શાંત બનો;
 અમૂલ્ય ચિંતામણી સમ નરભવ, પામીને નહીં વ્યર્થ ગમે.
 જ્ઞાનાબ્યાસ વધારો ચારો શાંત વૃત્તિમાં ખુશ રમો ! ૧
 અગાઉ ચડતી હતી હોંદમાં જૈનધર્મની કેવી વાહ ! !
 હાલ પડતિ કેવી દૃષ્ટાએ કેળવણી બીના ખળ્યો પ્રવાહ;
 ખાલ ખાલિકા કેળવણી પર ધરો તમે સહુ અતિશય ખ્યાર,
 પુનરુદ્ધાર કરો મળી સંપે તેથી થાશે લાભ અપાર. ૨
 સુધરેલા આ બ્રિટિશ રાજ્યમાં વિદ્યા દેવી સહુને સાદ્ય.
 અકુળવંતને પણ વિદ્યાથી મોટી પદવી મળે સદાય;
 એ માટે ચડતી સૌ ઇચ્છો ઉરમાં ધરી વિદ્યા પર પ્રેમ,
 ઉત્તતિનો સૂર્યોદય થાશે કરી નિકંદન સધળા વેગમ. ૩
 મિત્રો ! નીતિની રીતીમાં ધરજો પ્રીતિ પ્રેમ થકી,
 ફેકટ ફંદી ફેલ ફિતુર કરી ધનમદ્યો નહીં જાઓ છકી;
 સત્યે પ્રીતી ધરજો નીત્યે વિવેકથી વરતીજ તમામ,
 પ્રીતીઆરી સહુ દૂર કરીને વાપરજો વિદ્યામાં દામ. ૪
 છોડો સધળો હઠ દુઃખદાયક બનો એક સંપે સહુ ખેશ,
 મયો મમતથી સદા સુકામે પહોંચાડો પડતીને પેશ;
 સદા ચાલવું સમય તપાસી, એ રીતી સુખકારક સાર,
 અનુકૂળ આપણને ખાસી, શાખાટે નહીં લેવો પાર ? ૫
 નહિ નહિ આવો સમય આવશે ખરે કહું છું ફરી ફરી,
 હઠા ઉમંગે હે મમ મિત્રો ! આજસ છોડો ધૈર્ય ધરી;
 જ રીતી દુઃખદાયક દીમે દૂર કરો ધરીને જુરસો,
 યતન તાણું છો રે શુભ દેવટ ખહાદુર બની સૌ ધસો ધસો. ૬

निबंधसमाप्तिः

जीयाद्दीरजिनेश्वरोऽसुखहरः कल्याणकंदांबुदः
 मिथ्यात्वेप्रतिघातनैकतराणि सम्यक्त्वरत्नप्रदः।
 यद्वाचो विलसं तिभारतमहीमध्येऽस्खलंत्यो-
 नयाः

सर्वत्र प्रवरप्रभावकलिताः पीयूषतोप्युत्तमाः ॥

अनुष्टुप् वृत्तम्

श्रीयशोविजयं नौमि वाचकेन्द्रशिरोमणिं ॥
 पुराजातमिदानीं च मया गुरुतया श्रितं ॥

श्रीमद्यशोविजयस्तुतिः

जयंतु वाचकेन्द्रस्य गिरः पीयूषदूषकाः ।
 यथा जयन्ति वीरस्य जिनेशस्य गिरौनद्याः ॥
 को जैनमर्मवित्पूर्णः कोऽध्यात्मज्ञानिशूतमः ।
 प्रश्रद्धये श्रुते विज्ञा वदतां वरवाचकं ॥

ધી જૈન એસોશીએશન ઑફ ઇન્ડિયા.

જાહેર ખ મર.

સર્વે શ્રાવક ભાઈઓને નમ્રતા પૂર્વક વિનંતી કરવાની કે સં-
વત ૧૯૪૨ ના ખીજા જ્યેષ્ઠ શુદ્ધ ૬ ના રોજ મુંબઈમાં પાયધુણી
ઉપર આવેલા શ્રી ગે ડી પાર્શ્વનાથના મંદિરની પાછળ સમસ્ત શ્રાવક
એકઠો થયો હતો અને તે વખતે વિચાર કરવામાં આવ્યો કે—

૧ ચિંતામણિ રત્ન જેવા આપણા શ્રી જૈનધર્મના મંદિરો
આપણા પૂર્વજોએ કરોડો ખલકે અખજો રૂપીયા ખરચી ખંચાવેલા
છે તથાપિ કેટલાએક મંદિરો તો એવી જગામાં આવેલા છે કે
જ્યાં આપણા જૈનભાઈઓની ખીલકુલ વસતી નથી. વળી કેટલાએક
મંદિરો તો જંગલમાંજ આવેલા છે જેથી કરીને તે મંદિરોના
સાર સંભાળ થતી નથી. વળી કેટલાએક મંદિરો તો એવી સ્થિતિ-
માં આવી ગયા છે કે તેઓની થોડી મુદતમાં મરામત ન થાય તો તે-
મના દર્શન પણ દુર્લભ થઈ પડે. આવી મોટી હરકત દૂર કરવા
માટે નાણાના ભંડોળ (ફંડ) ની જરૂર છે,

૨ કેળવણીને આભાવે આપણા જૈન ભાઈઓની સ્થિતિ દિન
પર દિન ધણી માઠી થતી જાય છે. ખાલકોને કેળવણી આપવા માટે
આપણી પાસે કાંઈ પણ સાધન નથી. મુંબઈ જેવા પ્રખ્યાત શે-
હેરમાં આપણા જૈન ભાઈઓની વીરા હજાર કરતાં વધારે વસતી
છતાં વ્યાવહારિક જ્ઞાન સંપાદન કરવા માટે આપણી પાસે જોઈ
તું સાધન તો શું પણ ખીલકુલ સાધન નથી. વિદ્યાભ્યાસ અને
કેલવણી વિના આપણામાં મોટે દરજ્જે ચડેલો મનુષ્ય કોઈ પણ
નજરે પડતો નથી. આવી દુર્દશાનું કારણ વિદ્યાભ્યાસની ખામીજ
છે તે દૂર કરવા માટે, આપણી તથા આપણા વંશજોની હાલેત

સુધારવા માટે અને વિદ્યાભ્યાસ તથા કેળવણીનો પ્રસાર કરવા માટે પણ એક ફંડ ઉભુ કરવાની જરૂર છે.

૩ આપણા જૈનભાઈઓમાં કેટલાએક અપંગ, લુગ્તા, લંગડા, આંધળા, બોખડા, બહેરા, મુંગઃ અને જઠરા અવસ્થાના મનુષ્યો તેમજ વિધવાઓ વિગેરે અનેક પ્રકારના આશ્રય વિનાના જૈનીઓને આ-જીવિકાનું ખીલકુલ ઠેકાણું હોતું નથી, આપણામાં ધનાઢ્યો છતાં તેવા નિરાશ્રિત સ્વધર્મી ભાઈઓને આશ્રય આપવાનું એક પણ સાધન નથી. અંગ્રેજો, પારસીઓ, મુસલમાનો અને ધણી ખરી જ્ઞાતિના હિંદુઓમાં જેવા જોઈએ તેવા, નિરાશ્રિત લોકો માટે સાધનો વિદ્યમાન છે અને દિનપરદિન એ બાબતમાં તે લોકો વ-વધારે લક્ષ આપતા જાય છે, તેથી આપણા ઉપર જણાવેલા સ્વ-ધર્મી ભાઈઓ સંખ્યાથી અડચણ દૂર કરવા માટે એક ફંડની જરૂર છે.

૧ અને

૪ પુર્વાચાર્યો અને પ્રાચીન તેમજ અર્વાચીન ગ્રંથકારોના ખના-વેલા અનેક શાસ્ત્રો વિદ્યમાન છતાં આપણામાં તેની સારસંભાળ થતી નથી અને એવો એક પણ પુસ્તકોનો ભંડાર નથી કે જેથી દરેક જાવક ભાઈને જેવો જોઈએ તેવો લાભ મળી શકે. વળી ધર્મ સંખ્યાથી જ્ઞાન આપવા માટે પણ અનુકૂલતા થાય અને માટે પણ એક ફંડ સ્થાપવાની જરૂર છે.

તેથી તે વખતે સર્વાનુમતે જૈન પંચાએત ફંડ એ નામનું એક ફંડ સ્થાપવામાં આવ્યું અને તેના ઉપર દર્શાવેલા ચાર વિ-ભાગ કરવામાં આવ્યા.

એ ફંડમાં અત્યાર સુધીમાં આશરે વીસ હજાર રૂપિયા ભર છે.

જુને પ્રસંગે પ્રાણીઓ ઉત્તમ કામોમાં પૈશા ખરચવાનો આપણામાં

રીવાજ છે અને મૂખ્યત્વે કરી સાત ક્ષેત્રમાં અમુક રકમ ખરચવી એવો નિર્ણય કરવામાં આવે છે. પ્રાયઃ સાતે ક્ષેત્રનો આ “ જૈન પંચાએન ફંડ ” માં સમાવેશ થઈ જાય છે તેથી તેવી રકમ જૈન પંચાએન ફંડમાં જો ઉમેરાય તો દિન પર દિન બેઝોળ મોટું થાય અને તેનાથી અનેક શુભ કામોનો પ્રારંભ થાય. એટલુંજ નહીં પરંતુ તેવી મોટી રકમ એકઠી થવાથી તેનો વ્યાજ રૂપી પ્રવાહ નિરંતર અને નહીં અટકનારો થાય છે. મરણ પ્રસંગે પુણ્યદાન કરનારો ઘણે ભાગે આપણામાં રીવાજ છે અને તેથી આ જૈન પંચાએન ફંડમાં જ કાંઈ રકમ ભરવી તે પોતાની ધારેલી નેમો પુરી પાડી શકે છે. એટલુંજ નહીં પરંતુ અમુક રસ્તે કેટલા પૈસા વાપરવા એ એક મનુષ્યને માલમ પડતું નથી તેથી આવા એકઠા થયેલી મંડળી ખરાખર તપાસ કરી જે દ્રવ્યનો સુમાર્જો વ્યય કરે છે તે કુળદુપ ક્ષેત્રમાં યોગ્ય રૂઠૂએ વાવ્યા બરોખર છે. આશા છે કે સદગૃહસ્થો. પ્રસંગોપાત આ ફંડ માં મદદ કરવા ચુકશે નહીં.

વીરચંદ રાવવજી.

ધી જૈન એસોશીએશન આફ ઇન્ડીયાના

ઑનરરી સેક્રેટરી.

આગળથી ગ્રાહક યનાર.

સહ ગૃહસ્થોના નામ.

નકલ	નામ	ગામ
૨૫૦	શેઠ તલકચંદ માણિકચંદ	મુંબઈ
૨૦૦	,, મનસુખભાઈ ભગુભાઈ	અમદાવાદ
૧૦૦	રાય બદરીદાસ બાહાદુર	કલકત્તા
૧૦૦	શેઠ વીરચંદ દીપચંદ	મુંબઈ
૧૦૦	,, કરમચંદ કટ્યાણજી	,,
૧૦૦	,, મોતીચંદ દેવચંદ	,,
૧૦૦	,, અમુલપભાઈ ખુખચંદ	,,
૫૦	,, કુંગરશી સોજયાળ	,,
૭૩૦	,, ઓધવજી કરમચંદ	,,
૨૫	,, મોહનલાલભાઈ મગનભાઈ	,,
૨૫	,, ખુખચંદ જોડાભાઈ	,,
૨૫	જવેરી માણિકલાલ શેલાભાઈ	વરોદરા
૧૬	શેઠ ઓધવજી દેવજી	મુંબઈ
૧૬	,, બોધાભાઈ લખમીચંદ	,,
૧૦	,, દયાચંદ મલુકચંદ	,,
૧૦	,, કરશનજી અમરચંદ	,,
૧૦	,, હરખચંદ રાયચંદ	,,
૫	,, ચુનીલાલ વીરચંદ	,,
૫	,, જીવણદાસ લલુભાઈ	,,

૫	શ્રી હેમચંદ મોતીચંદ	મુખ્ય
૫	.. દયાસદાસ કાળીદાસ	..
૫	.. લક્ષ્મીદાસ કંટ્યાણજી	..
૫	.. હીરાલાલ કાળીદાસ	..
૫	.. ખુશાલચંદ હરખચંદ	મુખ્ય
૫	.. કુલચંદ ગદ્યાભાઈ	..
૫	.. જીવણદાસ લખુભાઈ	..

